

ARTA ORNAMENTALĂ, UN ÎNSEMN AL IDENTITĂȚII CULTURALE

Dr. Gloria GRATI

Universitatea de Vest din Timișoara

Consemnarea unui an de la includerea în patrimoniul UNESCO a Tehnicilor tradiționale de realizare a scoarței din România și Republica Moldova a fost marcată de apariția monografiei *Ornamentul – fenomen artistico-estetic (Viziuni ontologice și estetice asupra ornamenticii țesăturilor tradiționale)*, elaborată de doctorul în istorie Ludmila Moisei sub egida Institutului Patrimoniului Cultural al AȘM. Lucrarea se conturează în contextul contemporan al necesității valorificării și salvărdării elementelor tradiționale care conferă identitate culturală, aplecându-se asupra prezentării ornamentației specifice artei populare, în mod particular a țesăturilor țărănești. Totodată, astăzi, când problema crizei identitare devine tot mai acută, când are loc o schimbare rapidă a paradigmatelor culturale (și prin aceasta o modificare alertă a gustului estetic) memoria colectivă ne determină să acționăm în direcția promovării valorilor tradiționale și continuității faptelor culturale în timp. Or, în evoluția sa spirituală, omul, ca ființă socială, ține cont de valorile trecutului, dar în același timp este ancorat în prezent, construind, sacralizând, adaptând tradiția în funcție de noile cerințe socioculturale, proces care prea puțin își găsește reflectare în sursele istoriografice.

Prin urmare, timpul apariției acestei cărți este propice proceselor actuale de reconsiderare a fondului de simboluri în contextul căutării, construirii, promovării și demonstrării identității culturale a societății noastre, – moștenitoarea patrimoniului în cauză. Cunoașterea acestei bogății cultivă și responsabilitatea pentru transmiterea ei către viitor.

Putem menționa că în literatura științifică de specialitate, fenomenul ornamental a fost abordat sumar, în majoritatea cazurilor tangențial. Astfel, un spectru larg de probleme au fost valorificate insuficient, întrucât până în prezent nu dispunem de un studiu transdisciplinar și complex cu privire la ornament (inclusiv asupra ornamenticii țesăturilor de interior). De altfel, țesăturile studiate de către autoare (*scoarțe, lăicere, păretare, războaie, ștergare* ș.a.), conțin ornamente apotropaice și cu rang de arhetip care mereu au revoluționat gândirea umană. Sunt țesături care prin ornamentele specifice ne ajută la deslușirea tainelor universului personal al celor care au codificat de secole sinteza gândirii creatoare. Mai mult ca atât, inserate în contextul etnopsihologic și etnocultural, prin diver-

Ludmila MOISEI. *Ornamentul – fenomen artistico-estetic (Viziuni ontologice și estetice asupra ornamenticii țesăturilor tradiționale)*. Chișinău: Pontos, 2017. 271 p.

sitatea de motive decorative, practicându-se de fiecare grup social și în fiecare epocă, ornamentele au devenit reprezentative în cultura fiecărui popor, deoarece pun în valoare nivelul de artistism al neamului, viziunea colectivității umane asupra lumii, precum și un mod de comunicare ideatic.

Monografia Ludmillei Moisei este originală anume prin faptul că se apleacă asupra caracterului simbolic-metaforic al grupelor de ornamente, abordează fenomenul tradiției din perspectiva continuității, analizează ornamentica țesăturilor aflate la confluența dintre tradițional și modern, dar mai ales descifrează chintesența mesajului simbolic al majorității motivelor ornamentale (geometrice, antropomorfe, fitomorfe, zoomorfe, cosmomorfe) ș.a.

Demne de apreciat sunt cele trei compartimente ale monografiei (Cap. 1. *Arta ornamentală – fenomen artistico-estetic al culturii tradiționale*; Cap. 2. *Particularități artistico-estetice în ornamentica țesăturilor tradiționale*; Cap. 3. *Semnificații ale motivelor decorative în iconografia ornamentală*), capitole ce se remarcă prin informații inedite, abordări originale și argumente incontestabile privitor la arta ornamentală ca însemn al identității culturale. Finalul monografiei cuprinde 11 anexe impresionante prin gama cromatică și ornamentală. Anexele conțin cele mai reprezentative țesături identificate în cadrul cercetărilor de teren, precum și lista informatorilor/ persoanelor intervievate.

Demersul începe cu stabilirea evoluției în plan istoric a ideilor și conceptelor cu privire la arta ornamentală, cu abordarea claselor de motive decorative specifice țesăturilor tradiționale și continuă cu valorificarea arhetipurilor universale care sunt abordate ca repere epistemologice și gnoseologice, autoarea asumându-și în acest mod sarcini destul de dificile, dar pe potrivă unei lucrări elaborate la începutul secolului al XXI-lea.

Viziunea Ludmilei Moisei asupra ornamenticii tradiționale este de vastă cuprindere. Ea se impune, în primul rând, prin extinderea temporală a tematicii luate în discuție, – de la recuperarea ornamenticii în preistorie până la repertorierea ei în prezent, – ceea ce presupune urmărirea ornamenticii sub raportul constituirii și cel al evoluției acesteia în diferite etape istorice. În al doilea rând, este de reținut modul în care se întreprinde analiza morfologică a ornamenticii țesăturilor tradiționale românești, iar în al treilea rând, este de menționat dimensiunea sincronică comparativă aplicată – de la analiza ornamenticii specifice țesăturilor din arealul nostru cultural, spre realizarea unor comparații cu cele ale altor tradiții mai apropiate sau mai îndepărtate geografic și cultural.

Dezvoltarea unor analize cuprinzătoare a fost precedată de operații ordonatoare pe care autoarea le-a întreprins pentru a respecta morfologia ornamenticii. Miza ei însă este conținutul tematic al ornamentelor și modul în care acestea participă la comunicarea socială, la reactualizarea memoriei colective. În prezent, sub impactul proceselor de globalizare și mondializare sunt sensibilizate sferele ce se raportează la comunicarea socială, în care se include și ornamentica drept un domeniu înțeles dincolo de cuvinte, un bogat depozitar și transmițător al mesajelor. Ea face parte din mijloacele de expresie plastic-decorativă ale unor conținuturi ideatice de sorginte mitică, religioasă, etică și estetică. Din acest considerent societățile fac mereu recurs la ornamentică, reactualizând-o din diverse perspective, între care cea științifică, începând cu modernitatea, trebuie să le anticipeze pe celelalte sau, cel puțin, să le ghideze și în acest sens cartea de față se implică plenar.

Cercetătoarea se bazează pe o temeinică bibliografie, fapt care-i conferă lucrării un caracter interdisciplinar cu interpretări din arheologie, istoria culturii și filosofie, artă, etnografie, antropologie culturală. O altă sursă pe care se fundamentează monografia sunt cercetările de teren desfășurate pe parcursul anilor 2010–2016 pe teritoriul Republicii Moldova, cercetări valoroase pentru că înregistrează modul în care sunt percepute în perioada contemporană ornamentele specifice regiunii documentate, dar mai ales modul în care țesăturile se raportează la această

moștenire culturală transmisă de generații. Materialul ilustrativ utilizat este de asemenea extrem de valoros, fiind prezentate piese din colecțiile muzeelor consacrate sau piese aflate în posesia țesătoarelor întâlnite pe teren, țesături cu o bogată cromatică și ornamentație, reprezentative pentru susținerea demersului științific. În acest fel, o reușită a lucrării este încadrarea propriilor rezultate ale cercetărilor de teren în desfășurarea și argumentarea problematicii formulate. Geografia acestor cercetări este reprezentativă, fiind în stare să asigure caracterul obiectiv al cercetării.

În contextul în care meșteșugul țesutului din România și Republica Moldova a fost recunoscut ca Patrimoniu UNESCO, este remarcabil modul în care autoarea explică semnificația ornamentelor ce decorează obiectele pentru că tocmai repertoriul de motive ornamentale este cel care conferă țesăturilor unicitate în spațiul cultural european și mondial.

Lucrarea pune în valoare efortul consecvent al cercetătorilor de a determina rostul ornamenticii în viața colectivităților umane, contribuind la relevarea condiției acestor forme culturale dintr-un număr impunător de publicații. Autoarea le-a sincronizat într-un tablou unitar, important prin evocarea ideilor esențiale expuse de cercetătorii predecesori și care au edificat istoriografia domeniului. Pentru continuitate, a fortificat această conlucrare prin dezvoltarea conceptelor adecvate acestui tip de investigații, asumându-și totodată elucidarea mai multor probleme de bază ale domeniului studiat, încât finalmente cartea impresionează ca succes intelectual.

Realizată într-o excelentă ținută tipografică, în condiții tehnice și științifice remarcabile, în care grija pentru claritatea și precizia textului se îmbină cu o preocupare fermă pentru conținutul și valoarea plastică a imaginii, cartea se impune ca o contribuție substanțială în cunoașterea artei ornamentale, fiind o necesitate incontestabilă a mediului academic. Cartea este de mare anvergură, formulează probleme asupra cărora s-a insistat și se va mai insista în mediile științifice pentru că ornamentica, inclusiv cea a țesăturilor, se deschide cercetării pe falii mari, interdependente, păstrându-și, în același timp, o doză din ermetismul său pentru viitor.

Lucrarea este nu numai un omagiu adus ornamentului ca element al identității culturale, dar reprezintă și un izvor nesecat de inspirație pentru cele mai diverse domenii de creație plastică, destinată unui public larg de cititori, începând de la specialiștii din domeniile umanistice: artă plastică, antropologie, istorie, filosofie, mitologie, etnografie, etnologie, până la specialiștii din industria artelor decorative aplicate și design, artiști plastici și amatorii de artă.